

УДК 821.161.2 – 311. Загребельний

Н.П. Нестеренко

ДОМІНАНТНІ ХРОНОТОПИ В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «РОКСОЛАНА»

Загальноприйнятим є розуміння художньої творчості як специфічного способу моделювання об'єктивної дійсності засобами слова відповідно до суб'єктивності певного автора. Відтак, результатом цього моделювання є певна модель об'єктивної дійсності. За Ю. Лотманом кожний «живописний твір» сприймається як «замкнута в собі художня структура, ...співвіднесена з не з частиною об'єкта, а з деяким універсальним об'єктом, стає моделлю світу» [8, с. 255]. Таким чином, «художній простір становить модель світу цього автора, що виражена мовою його просторових уявлень» [8, с. 252].

Модель хронотопу – це типовий, повторюваний у межах низки творів автора (або й усієї авторської системи творів) інваріантний конструкт часо-просторового виміру дії (ситуації), який, маючи певні спільні, константні характеристики в усіх випадках його реалізації, у різних творах може модифікуватися, постаючи варіантом відповідного інваріанта.

Виокремлення типових моделей хронотопів, репрезентованих у певній системі творів автора, їх систематизація та з'ясування специфіки їх репрезентації в межах кожного з окремих творів цього письменника є актуальним завданням, розв'язання якого вможливить виявлення загального, спільного в художній картині світу цього митця як відбитті комплексу його знань, уявлень про цей світ і водночас специфічного, нетипового, що визначає неповторність часткових художніх моделей світу у межах кожного твору як варіантів цілісного авторського бачення цього світу.

Актуальність дослідження зумовлює відсутність цілісного літературознавчого аналізу історичного роману П. Загребельного 80-х рр. ХХ ст. «Роксолана», який би був зосереджений на виявленні типоло-

гічних моделей хронотопних вимірів, і простеженні їх часопросторової своєрідності на системному рівні осягнення моделей хронотопу в тексті на сьогодні.

Метою студії є визначити притаманні історичному роману П. Загребельного «Роксолана» домінантні моделі хронотопів як ідеостилістичні засоби творення системно-структурної, жанрової й ідейної специфіки текстів митця. Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: схарактеризувати роман «Роксолана» з погляду реалізації в ньому типових для історичної романістики П. Загребельного моделей хронотопу.

Проблема хронотопної організації історичних романів П. Загребельного на сьогодні ставала об'єктом наукового зацікавлення літературознавців, що можна вважати цілком закономірною річчю з огляду на те, що текстові площини прози митця ставали своєрідними експериментаторськими майданчиками, на яких письменник із кожним новим романом випробовував усе нові й нові варіанти художнього осмислення часу й простору як складних онтологічних, гносеологічних та аксіологічних категорій. Окремі аспекти вказаної проблеми висвітлені в працях таких науковців, як Л. Новиченко, О. Кухар-Онищенко, В. Дончик, М. Павлишин, С. Нестерук, О. Проценко, В. Сікорська, Л. Ромашенко та ін.

Роман «Роксолана» є одним із виразно традиціоналістських у контексті історичної романістики П. Загребельного 80-90-х рр. ХХ ст. Цей текст може бути схарактеризований як проміжний між попередніми історичними текстами письменника, для яких був характерний виразно хронологічний порядок розвитку сюжету й доволі прозора топосна організація (наприклад, «Свпраксія», «Смерть у Києві», частково «Диво»), і наступними, які позначені явними ознаками експериментального підходу до творення часопросторових параметрів дійсності тексту. Разом із тим у цьому романі вже виразно простежується тенденція до використання письменником типових хронотопів для створення образу людини в історії. Центральними в романі постають такі моделі хронотопів, як хронотоп боротьби, спокути, перемоги, поразки, втечі, прозріння.

П. Загребельний продовжує традицію українського письменства, порушуючи проблему збереження національного духу в неволі, зв'язку з рідною землею, здатність до самопожертви та зради в «межових» ситуаціях. Серед критиків творчості письменника переважає думка, що «Роксолана» П. Загребельного – це закономірне розширення уже заявленої письменником сфери творчих інтересів, логічний розвиток його романістики, «одна з наскрізних ліній якої – історична доля, етапи розвитку України, українського народу» [2, с. 132].

«Роксолану» П. Загребельного критики відносять до історико-біографічного роману (П. Корж) [7] й історико-психологічного (В. Дончик) [3]. Оскільки з одного боку, в основі твору життєпис реальної історичної постаті: турецької султанші Хуррем-Роксолани (українки Насті Лісовської), а з іншого – психологічна реконструкція українського духу, українського характеру: «Були в інших народів жінки героїчні, славетні, навіть великі (... великі здебільшого королеви та імператриці), але там – лиш епізод, спалах, миттєвість подвигу, як у Юдіфі або Жанни д'Арк, але ж не українська безперевність душі крізь роки, крізь життя, крізь віки» [4, с. 51].

Працюючи над «Роксоланою» письменник керувався тим, що «великі люди нам близькі за близькими нам почуттями і переживаннями» [4, с. 92]. Цей роман митця покликаний «поєднати історію цієї жінки (Роксолани. – *Н.Н.*) з історією її народу, з'єднати те, що було так жорстоко й несправедливо роз'єднано, бо зведена до купи доля окремої особи і цілого народу набуває нового виміру» [5, с. 594], «повернути її психології» [5, с. 594].

Хронотоп головної героїні роману Насті Лісовської – це реальний хронотоп представлений боротьбою «нікому незнаній дівчини й жінки за свою особистість, за те, щоб уціліти, зберегти і вберегти себе, а тоді й вознестися над оточенням, може й над цілим світом» [3, с. 595].

П. Загребельний в історичному романі «Роксолана» моделює різні хронотопи (за класифікацією М. Бахтіна) для того, щоб показати становлення особистості, що увійшла в історію. Для змалювання образу Роксолани актуальним є хронотоп боротьби, що структурує книгу першу роману «Вознесіння». Основний мотив, що рухає

вчинками героїні, втілено в рядках із розділу «Море», коли Настя після бурі на морі розуміє цінність життя: «Жити, хочу жити» [6, с. 9]. Хронотоп боротьби героїні реалізується в замкнених просторах гарему, хамаму, палацу Топкапи, що асоціювався з неволею, загрозою, ненавистю: «Тут не знали любові, а тільки ненависть до могили, тут навіть з найбільшого пониження зазіхали на все найсвятіше, готові були на будь-яку підлість, щоб повалити найбільше, помсту плекали в душах, мов екзотичні рослини в садах...» [6, с. 192]. Саме для боротьби з ненавистю, обмеженістю і для захисту себе, щоб вижити в нетрях гарему, Настя обирає сміх. Хронотоп боротьби пов'язаний із хронотопом прозріння, що дозволяє нам зрозуміти психологію героїні, мотиви її вчинків. Так у розділі «Хуррем», ставши однією з численних рабінь султанського гарему, Роксолана розуміє основний принцип життя в неволі: «боротися, битися, штовхатися, кусатися, гризтися» [6, с. 72]. Шлях сходження Хуррем до вершин влади, боротьби за владу над Сулейманом (хронотоп боротьби) проілюстровані в розділі «Драбина» сновидіннями героїні, у яких символом життєвої безвиході є дно погребя, а перемоги – шаблі від драбини: «все життя довкола неї, власне, не що інше, як глибочезна безвихідь, на дно якої закинуто безліч нещасних людей, і одні з них мають стояки драбини, інші – шаблі, кожен щосили боронить свою власність, ніхто не хоче поділитися з іншим, допомогти іншому, помігши тим самим собі ...» [6, с. 115]. Засобом для боротьби, виживання Роксолана обирає тіло й пісню. Хронотоп визволення, перемоги героїні передусім пов'язує з гірким ненависним султанським плодом – «і тоді вона підніметься над усіма й над усім» [6, с. 129].

Перед собою Хуррем ставить ціль: будь-що завоювати, перемогти султана. Так ми можемо спостерігати, що інваріант хронотопу перемоги (завоювання) Роксолани насамперед стосується владарювання над душею Сулеймана, тоді як цей же хронотоп, що є визначальним для моделювання образу султана, пов'язаний із завоюванням світу. Після року боротьби в гаремі за життя, за прихильність султана Хуррем розуміє (хронотоп прозріння), що в цьому світі кожен стоїть за себе й зміни, що відбулися в її становищі, не наблизили її до свободи ні на крок.

Бажання перемоги, сміливо стати на бій із «анатолійським орлом» з'являється в Настасі після розповіді уста-хатун легенди про перелітних лелек із України, які споконвіку, долаючи складний шлях на Батьківщину, стають на смертельний двобій із могутніми орлами, борючись через силу грудьми, крилами. Для Хуррем хронотоп боротьби – це двохсотлітнє протистояння Слов'янщини (беззахисні мирні лелеки) з османським світом (криваві орли з білих анатолійських гір). Історія Османської імперії знала не одну перемогу слов'янських красунь над серцем жорстоких правителів, але себе Хуррем ототожнювала не з королівнами, не княжими доньками, а тільки з малою, прудкою лелечкою, яка черпає силу в спогадах про рідний край, пісні від матері. Уособленням кривавого анатолійського орла для героїні стає Сулейман.

Першою сходинкою до перемоги Хуррем стала друга ніч проведена з султаном: «гарем помітив, але не повірив» [6, с. 129]. Хронотоп перемоги пов'язаний із топосом сходів. «Угору рипучими дерев'яними сходами» [6, с. 81] вів кизляр-ага Настю вперше до ложниці султана. Ще ніхто не знав ким стане Хуррем для Сулеймана, і для Насті шлях до поневолення тіла був дорогою у невідомість: до щастя чи злодійства. Та інше сходження тими ж сходами свідчило про нову повелительку гарему: «Кизляр-ага слухняно пішов у новий похід. Одну вже звів на вершину, тепер другу мав спустити до низин» [6, с. 133].

Перемога, що її так прагнула Хуррем, маючи на меті «здолати, перевищити, щоб відомстити» [6, с. 134] повелителью для неї обернулася поразкою (хронотоп поразки), бо відчула до Сулеймана початок прихильності. Вагітність героїня сприйняла покійно з надією на вибавлення від рабства. Хронотоп перемоги в розділі «Плаття» має інваріант хронотопу вознесіння: «тепер вона ждала своєї перемоги ще з більшим нетерпінням, ніж Сулейман під стінами Родосу, ждала вознесіння і повнилася силою, пихою і відвагою, якої ще не знала в собі» [6, с. 158].

Народження сина Мехмеда стало перемогою Хуррем, про що повідомили барабани за брамою Бабусаде: «Барабан за Брамою блажен-

ства бив гучно і радісно, мов її серце він бив переможно, бо це була її перемога» [6, с. 162]. Свідченням перемоги став титул султанші Хасеки й участь у прийомі на честь перемоги рицарів Родосу в Тронному залі, де вперше в історії Османської імперії: «ще вчора незнана рабиня, сьогодні всевладна повелителька, наближена й вознесена небувало» [6, с. 165], була допущена до трону. Кожна наступна дитина ставала для Роксолани сходинкою до вознесіння, навіть народження доньки Мірімах, що мало стати поразкою, обернулося на перемогу. Здобуваючи перемогу, утверджуючись у дітях, героїня все так же була далека від омріяної волі, відчуваючи «залізний нашійник неволі».

Визначальним для здобуття ірреальної волі Роксолани стала перша подорож (топос дороги) за межі столиці, «за брами сералю, за пощерблені мури й залиті холодними зимовими дощами ріки, на простір, на волю» [6, с. 219]. Здобуваючи перемогу за перемогою над падишахом за допомогою тіла, Хуррем по дорозі до Едірне зрозуміла (хронотоп прозріння), що поневолення духу веде до втрати будь-якої надії на повернення на Батьківщину. Утвердившись у дітях, Роксолана відчула, що дороги назад немає, прикута до чужої землі, вона мала змиритися з тим, що саме ці простори діти вважатимуть рідними.

Хронотопи боротьби й перемоги, що визначають образ Роксолани, тісно пов'язані з хронотопом переходу (зміни). Щоб досягнути висот героїня змінює сутність. Метаморфози починаються зі зміною імені: обравши своєю зброєю сміх Настя стає Хуррем – розвеселена. Наступна зміна сутності героїні – перетворення з дівчини на жінку [6, с. 83]. На порозі султанської ложниці Роксолана відчуває, що дитинство закінчилося, а за дверима на неї чекає доросле життя. Топос порогу, за М. Бахтінім, – «хронотоп кризи, життєвого перелому» [1]. За дверима покою Сулеймана героїня мала залишити колишнє життя й потонути в пристрастях нового життя: «Полюбила невірного тепер я пропала» [6, с. 135].

Нова зміна з Роксоланою відбувається після народження сина, тепер вона стала матір'ю, вознесеною: «Жила тепер мов богородиця, до якої йдуть добрі волхви з дарами» [6, с. 163]. Високо поцінував народження сина Сулейман, давши Роксолані новий титул й

ім'я: «Хуррем віднині мала йменуватися султаншею Хасекі, себто найближчою і найдорожчою для падишаха, милою його серцю» [6, с. 163]. Нове звання свідчило про піднесення героїні, рух до омріяної мети: досягнення найвищих висот влади.

Наступними метаморфозами Хасекі стало прийняття мусульманства. Коли султан поневолював тіло рабині, єдиним захистом душі був золотий хрест, а після народження сина мала поступитися й цим, хоча б для сторонніх: «Де мої діти, там і душа», – сказала Хуррем султанській матері, попросивши поставити її перед кадієм Стамбула в Айя-Софії. Підняла вказівний палець правої руки, палець визнання, і прийняла іслам» [6, с. 164].

Визначальним топосом, що структурує зображення психологічної біографії історичної постаті Роксолани є топос брами. Жінка в романі П. Загребельного «стоїть, як брама, при вході й при виході з цього світу» [6, с. 307]. Для Роксолани брама – кордон між двома світами: волі й неволі (розділ «Брама»). Випробування неволею – це ініціація для духу героїні, намагання здобути волю.

Роксолана продовжила завоювання падишаха, ставши найближчою порадицею в державних справах. Ніхто ще не знав, що Сулейман мав «сповірницю», але невдовзі ця зміна стала помітна всім: Хасекі приймала послів, мала довіреного Гасан-агу. Беззаперечною перемогою Хасекі стало одруження зі Сулейманом за законами шаріату. Хронотоп переходу супроводжує зміну суспільного стану Роксолани, «коли люд прокричав її султаншею і вже супроводжував її ім'я не прокляттями, а хвалою і славою, усвідомила нарешті, що сталося неймовірне. ... був же то шлюб, освячений шаріатом, піднесений до найвищого мусульманського закону – і вона тепер вознесена, возвеличена!» [6, с. 347].

Важливим хронотопом для розуміння неповторності особистості Роксолани є хронотоп самотворення. За допомогою цього хронотопу П. Загребельний намагається дати відповідь на питання: як могла проста дівчина-українка в епоху титанів не загубитись, стати поряд із султаном? Письменник змальовує героїню «як істоту мислячу» [6, с. 134], сповнену «життя й іскристого розуму» [6, с. 134]. Спочатку

Хуррем принадами свого молодого тіла завоювала султана, а тоді, коли мала втримати коло себе, щоб завоювати всю його імперію, обрала іншу зброю. Коли Роксолана переконалася, що вона одна у світі й порятунку чекати нізвідки, то їй відкрилася невинна текучість духу, незнані можливості розуму. У гаремі Хуррем відрізнялася від інших одалісок тим, що дбала про розум, «розбудовувала його, як міст, по якому можна перейти найширшу ріку, як мечеть, де можна мовити найсокровенніші слова, як небесне склепіння, під яким голос розлунюється аж до слуху самого аллаха» [6, с. 137]. Роксолана у чужому ворожому світі прагла дорівнятися знаннями до султана, завоювання Османської імперії вона почала зі здобуття основних підвалин мусульманської мудрості – Корану: «Хотіла бачити і знати все і рвалася на простори знання всіма силами своєї душі» [6, с. 262]. Похмурий султан уважав, що Хуррем дорівнює йому «впертістю розуму й жадобою знань, а волею і характером перевищує» [6, с. 134]. Після того як Роксолана здолала всіх ворогів, досягнула величі, сівши на трон Османів поруч із Володарем Віку, вона мала можливість поглянути на світ, полинути на простори знань.

У книзі першій «Вознесення» за допомогою хронотопу боротьби П. Загребельний показує як Хуррем рятує власне життя, душу, бореться за те, щоб не втратити людської подоби, зберегти свою особистість. Після цього прагне вознесення над ницістю світу, над підніжками султанського трону, може, і над самим султаном. У тяжкі дні самотності й хвороби Роксолані відкривається (хронотоп прозріння), що її захистом й зброєю є тепер Сулейман. Проте справжнім випробуванням для Хуррем стали її діти: «Дрижала за них майже по-звірячому, затуляла собою, своїм майбутнім, своїм життям, пожертвувала для них душу, поміняла богів – одного віддала й забула, другого взяла, намагаючись зробити своїм (чи ж зробила й чи зробіть?) – і все заради дітей [6, с. 370].

Книга друга «Страсті» присвячена боротьбі Роксолани за життя й майбутнє дітей. Після п'ятнадцяти років у гаремі героїня зрозуміла (хронотоп прозріння), що для свого майбутнього й майбутнього дітей має ще менше часу, ніж до того.

Серед «ворожого проклятого світу» [6, с. 117], Роксолана хотіла захиститися від підступів, зловтішного вичікування євнухів. Отримавши владу, Хуррем вирішує (хронотоп рішення) помститися світові за всі кривди: «нічого не має крім влади й має помститися цьому жорсткому світові тільки владою» [6, с. 265] (хронотоп помсти), бо в світі османів знають тільки ненависть і владу. Першим кому помстилася Хасекі став Чотириокий – кизляр-ага, який був спільником валіде, бачив ганьбу й тріумф рабині. Хронотоп помсти Роксолани визначає топос ненависті, бо героїня мала багато ворогів: сестри султана, валіде, Ібрагім. Найбільшу ненависть Хуррем мала саме до грека, «якого тримала в руках, але й сама була в його руках так само» [6, с. 259], бо він знав таємницю появи рабині в гаремі Сулеймана. Боротьба (хронотоп боротьби) між Ібрагімом і Роксоланою тривала за владу над душею султана. Смерть великого муфтія, оборонця шариату Зембіллі допомогла Хасекі усунути валіде від влади, яку вона мала на Сулеймана.

Хронотоп помсти тісно пов'язаний із хронотопом перемоги й втечі: «Стамбул завмер, упокорений і приборканий, лягав до ніг Роксолани, усе тепер тут стелилося їй до ніг, але не було радості в душі, не мала торжества в серці, хотілося вирватися звідси, втікати, втікати світ за очі, покинути Стамбул, щоб, може, й не повертатися сюди ніколи» [6, с. 353].

Хронотоп втечі дозволяє письменникові розкрити психологічні чинники вчинків головної героїні. Так у романі втеча – це не тільки фізична дія, що супроводжується виїздами Хуррем за межі Стамбула (перша подорож, лови в Едірне, похід на Відень), а й психологічна дія, що дозволяє Роксолані втекти від дійсності у світ дитинства, Батьківщини, рідного дому. Саме образ отчого дому, що був із Хасекі у найскладніші моменти життя, допомагав прийняти рішення, вистояти, захистити себе.

Хронотопи втрати – віднаходження взаємопов'язані із визначальними хронотопами роману: боротьби, перемоги, переходу (ініціації). З хронотопом боротьби Роксолани, перемоги над Сулейманом пов'язаний хронотоп втрати Вітчизни, свободи: «Щоб жити, потрібні вітчизна, свобода і пісня, їй з усього лишилася тільки пісня від мату-

сі, піснею утвердилася в цьому жорсткому світі, піснею мала й здолати його» [6, с. 130]. Втрата імені – поступова зміна сутності героїні, яка з рабині Насті стає султаншою Хасекі. Ще одна зі втрат, пов'язана із метаморфозами Роксолани, утілюється в інваріанті воскресіння: «йшла до султана щоночі, вмирала й народжувалася в його обіймах» [6, с. 135]. Втрата трьох синів Роксолани – це втрата примарних надій героїні на перемогу, бо «вона живе серед переможців, які розплачуються за свої перемоги тільки смертями чужими» [6, с. 514].

Після народження дітей, хронотоп прозирання в майбутнє Хуррем – це віщування їхньої долі: «третій син Роксолани, що мав стати найбільшою її любов'ю, найбільшим боєм, її смертю» [6, с. 226]. Хронотоп прозирання також пов'язаний із турботою Хуррем про майбутнє синів, оскільки за законом Фатіха, після сходження на Османський трон, у живих мав залишитися тільки один із синів.

Отже, домінантними при характеристиці образу Роксолани є хронотопи боротьби, перемоги, вознесіння, переходу (зміни), самотворення, поразки, випробування, рішення, помсти, втрати, віднаходження, прозирання, втечі. Хронотопом, що структурує життєвий шлях героїні, є хронотоп боротьби за волю, за владу. Завдяки використаним моделям письменнику вдається створити рельєфні психологічні образи людей XVI ст.

Література

1. Бахтин М. Эпос и роман / М. Бахтин – СПб. : Азбука, 2000. – 304.
2. Брюгген В. Настя, Хуррем, Роксолана ... / В. Брюгген // Дніпро. – 1981. – № 3. – С. 131-135.
3. Дончик В. Истина – особистість (Проза Павла Загребельного) / В. Дончик. – К. : Рад. письменник, 1984. – 248 с.
4. Загребельний П. Думки на розхрист, 1974 – 2003 / П. Загребельний; вступ. слово Л. Копань – К. : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. – 240 с.
5. Загребельний П. Втішання історією. Авторське післяслово / П. Загребельний // Загребельний П. Роксолана. К. : Дніпро, 1988. – С. 593-600.
6. Загребельний П. Роксолана / П. Загребельний. – К. : Дніпро, 1988. – 603 с.
7. Корж П. Історико-біографічний роман як тип роману історичного / П. Корж // Вісник Харківського університету. – Х., 1999. – С. 246-251.

8. Лотман Ю. В школе поэтического слова: Пушкин, Лермонтов, Гоголь / Ю. Лотман – М. : Просвещение, 1988. – 348 с.

Анотація

Н.П. Нестеренко. Доміnantні хронотопи в історичному романі П. Загребельного «Роксолана».

Стаття присвячена виокремленню типових моделей хронотопів, наявних у системі історичних романів П. Загребельного, їх систематизації та з'ясуванню специфіки їх репрезентації в межах «Роксолани».

Актуальність. Відсутність цілісного літературознавчого аналізу історичного роману П. Загребельного 1980-х рр. XX ст. «Роксолана», який би був зосереджений на виявленні типологічних моделей хронотопних вимірів, і простеженні їх часопросторової своєрідності на системному рівні осягнення моделей хронотопу в тексті на сьогодні.

Мета дослідження – визначити притаманні історичному роману П. Загребельного «Роксолана» доміnantні моделі хронотопів як ідеостилістичні засоби творення системно-структурної, жанрової й ідейної специфіки текстів митця.

Завдання: схарактеризувати роман «Роксолана» з погляду реалізації в ньому типових для історичної романістики П. Загребельного моделей хронотопу.

Висновки. Визначальними при характеристиці образу Роксолани є хронотопи боротьби, перемоги, вознесіння, переходу (зміни), самотворення, поразки, випробування, рішення, помсти, втрати, віднаходження, прозирання, спокути, зради. Завдяки використаним моделям письменнику вдається створити рельєфні психологічні образи людей XVI ст.

Ключові слова: історичний роман, хронотоп, моделі хронотопу, топос, часопростір.

Аннотация

Н.П. Нестеренко. Доминантные хронотопы в историческом романе П. Загребельного «Роксолана».

Статья посвящена выделению типичных моделей хронотопов, представленных в системе исторических романов П. Загребельного; их систематизации, анализу специфики хронотопов в романе «Роксолана».

Актуальность. Отсутствие целосного литературоведческого анализа исторического романа П. Загребельного 1980-х рр. XX ст. «Роксолана», который был бы сосредоточен на выделении типологических моделей хронотопических измерений, и анализе их времяпространственной специфики на системном уровне осмысления моделей хронотопа в тексте на сегодня.

Цель исследования – выделить характерные историческому роману П. Загребельного Роксолана» доминантные модели хронотопов как идеостилістические средства создания системно-структурной, жанровой и идейной специфики текстов писателя.

Задания: охарактеризовать роман «Роксолана» с точки зрения реализации в нем типичных для исторической романистики П. Загребельного моделей хронотопу.

Выводы. Доминантные хронотопы, которые используются при характеристике образа Роксоланы: хронотопы борьбы, победы, вознесения, перехода, самотворения, поражения, испытания, решения, мести, потери, нахождения, всматривания, воздаяния, предательства. Благодаря использованным моделям писателю удается создать рельефные психологические образы людей XVI ст.

Ключевые слова: исторический роман, хронотоп, модели хронотопа, топос, времяпространствие.

Summary

Nesterenko N.P. Dominant Chronotopes in Historical Novel «Roksolana» by P. Zagrebelskiy.

The article is devoted to highlighting of the typical models of the chronotopes that are represented in the system of P. Zagrebelskiy's historical novels and to the systematization and identification of the specificity of the representation of the chronotopes in the novel «Roksolana».

Relevance. The absence of the consistent literary analysis of P. Zagrebelskiy's historical novel «Roksolana», focused on the identification of typical models of chronotopic dimensions and tracing of their time-space peculiarity on the system level of the comprehension of the text today.

The purpose of the research is to identify the features which characterize P. Zagrebelskiy's historical novel «Roksolana» and define dominant models of the chronotopes as the idiosyncratic means of creation of the specific system, structure, genre and message in master's nowadays.

Tasks: to characterise the novel «Roksolana» in terms of realization of the models of chronotopes that are typical to P. Zagrebelskiy's historical novels.

Conclusions. The chronotopes of struggle, victory, rapture, change, self-creation, defeat, trial, decision, vengeance, loss, rediscovery, enlightenment, redemption, betrayal are crucial for the description of the image of Roksolana. Owing to the used models, the writer managed to build vivid psychological images of people of the XVI-th century.

Key words: historical novel, chronotope, model of chronotope, topos, time and space.